

YOSHLARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH YUZASIDAN SAMARALI ISHLARNI TASHKIL ETISHDA TA‘LIM MUASSASALARINING O‘RNI VA AHAMIYATI

Avezova Lola Hasanovna

Buxoro viloyati Buxoro tuman

6-umumta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘quvchilarni to‘g‘ri kasbga yo‘naltirishdagi muammolar amaliyotdagi kamchiliklar ularni bartaraf etish yo‘llari haqida qisqacha fikr yuritamiz.*

Kalit so‘zlar: *To‘g‘ri kasb tanlash, o‘qituvchi, ta‘lim, tarbiya, kasblar, maktab, o‘quvchi, psixolog*

KIRISH

Hozirgi kunda yosh avlodlarni to‘g‘ri kasbga yo‘naltirish davlatimiz oldidagi eng katta masalalardan biri desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Buning uchun esa yosh bolalarni ota-onalari hamda o‘qituvchilari va psixologlarni faoliyati katta ahamiyatga ega.

Ajdodlarimiz „Yigitga qirq hunar ham oz“ deganlaridek dunyoda kasb ko‘rnishlari juda ko‘p, faqat ulardan foydalana bilshimiz lozimdir. Qaysi kasbni tanlasakda jabr ko‘rmaymiz, kasbning yamoni yoq uni tanlash har bir insonning istagidan, iqdidoridan kelib chiqib tanlaydi. Maktab o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish uchun yoshligidan qiziqtirib borishi lozim bo‘ladi. Masalan ko‘proq kitob o‘qishi bilan ham kasbga bo‘lgan qizig‘ishini o‘shirishi mumkin bo‘ladi. Ma‘lumki mehnat va kasb-hunorga bo‘lgan muhabbat, e‘tiqod, hohish, istak barcha o‘quv fanlari tarkibida shakillantiriladi. Shuning uchun ham texnologik ta‘lim darslarida fanlararo aloqadorlikka alohida e‘tibor qaratish talab etiladi. Shuning uchun ham o‘quvchilarni mehnatga kasbga bo‘lgan qarashni o‘zgartirishda, o‘stirishda, rivojlantirishda mehnat o‘qituvchilarning ahamiyati katta.

Kasb tanlashda maktab amaliyotchi-psixologining ham olib borayotgan targ‘ibot-tashviqot ishlarining oz ahamiyati bor. Chunki o‘qituvchilar ham kasb tanlashda aniq bir fikriga kela olmaydi. Buning o‘ziga yarasha turli xil sabablari bor. Psixologik testlar orqali bu masalani yechishlari mumkin. Inson bolasi kamolga yetgani sari ilimga, ma‘rifatga talpinadi. Dastlabki saboqni ham u maktabdan oladi. Ammo kelajagimiz egalari bo‘lgan yoshlarga ta‘lim berish ularni o‘qitish bilan bog‘liq ayrim muammolar bugungi kunda kishini o‘ylantirib qo‘yayotgani tabiiy. Chunki zamonaviy shiddatkor jamiyat esa, yetuk bilimdon mutaxassis kadrlarga muxtoj bo‘lib boraveradi.

Kasbiy shakllanish, jarayonining dastlabki va ayni damda o'rta muhim bosqichi bo'lajak kasbini tanlash, ya'ni aniq bir kasbiy qarorga kelishigacha bo'lgan davrini o'z ichiga o'ladi. Shuni aytishimiz mumkinki, yoshlarning kasb tanlashga tayyorgarlik darajasi, faqatgina yosh xususiyatlariga bog'liq emas. U ma'lum yoshga kelib o'z-o'zidan shakllanib qolmaydi. Yoshlarning kasb tanlashga pedagogik psixologik bilim, ko'nikma, malakalar, shuningdek, jamiyatning ta'siri orqali tayyorlash va tarbiyalash lozim. Bu jarayonda esa shaxsdan kasbga doir bilimlarga ega bo'lish talab qilinadi. Shuning uchun ham o'quvchilarni kasblar olamiga doir bilimlar bilan qurollantirish hamda amaliy ko'nikma va malakalarni hosil qilish lozim. Buning uchun kasblarga doir qo'llanmalar, tarqatma materiallar bilan ta'minlanishlari kerak bo'ladi. Shundagina kasb tanlash jarayonida yuzaga keladigan turli qiyinchilik, ziddiyat, to'siqlarni oldini olgan holda o'quvchi yoshlarni ongli ravishda kasbga yo'llash imkoniga ega bo'lamiz. Shu soniyadan boshlab Davlatimiz ham yosh avlodlarni kasbiy ko'nikmalarga yo'naltirish va ularni muayyan ishlarga tayyorlashga qaratilgan bir qancha dastur va tashabbuslar mavjud. Masalan:

O'quvchilarga kasb-hunar ta'lim muassasalarida muayyan kasb-hunar ko'nikmalarini o'rganish imkonini beruvchi „Kasbga yo'naltirish tizimi“ joriy etildi. Hukumatimiz tomonidan „Kasb-hunar maktablari“ ham tashkil etilgan, ularda o'quvchilar muayyan kasbiy ko'nikmalarni o'rganadilar. Shunday ekan, davlatimiz tomonidan yaratilayotgan imkoniyatlardan samarali foydalanish har bir yosh avlodni o'ziga, qobiliyatiga bog'liq bo'ladi. Ma'lumki, yosh avlodni kasb tanlashga bo'lgan tayyorgarlik darajasi, faqatgina yosh xususiyatlariga bog'liq emas, u ma'lum yoshga kelib o'z o'zidan shakllanib qolmaydi. Maktab o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish faqat birgina mehnat ta'limi o'qituvchisining ishi emas, balki butun maktab jamoasining, mahalla, otaonalar jamoatchilikning birgalikdagi ishidir. Maktabda fan o'qituvchilari mavzuni yoritish jarayonida kasblar bilan bog'lab o'tishsa, maktab psixologi va rahbariyati o'quvchilarining individual qobiliyatlari, qiziqishlarini hisobga olgan holda ta'lim tarbiya ishlarini olib borishsagina o'quvchilarga kasb tanlashlarida ko'mak bergan bo'lishardi.

Sinfдан tashqari va maktabdan tashqari ish o'quvchilarni kasb-u korini ongli ravishda tanlashga, ularni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, moddiy ishlab chiqarishga ko'p jihatdan yordam beradi. Kasbning o'ziga to'xtalsak bu- kishining mehnat faoliyati, doimiy mashg'uloti, turi, muayyan ish turini malakali bajarishga imkon beradigan bilim, mahorat, tajribani talab etadi. Kasblar ichida mehnat faoliyatining eng tor, murakkab sohasi bilan ajralib turadigan ixtisoslar bor ular; vrachlik kasbida xirurg, oftalmolog, dermatolog va boshqalar.

Kasb odatda shaxsning tirikchilik manbai desak mubolag'a bo'lmaydi. Erkaklar va ayollar uchun ham alohida kasb ko'rnishlari bor. Masalan kasblar soni juda ko'p xaydovchi, shifokor, o'qituvchi, usta, tikuvchi, to'qimachilik, tadbirkor, stomatolog,

haykaltarosh, muhandis, huquqshunos, marketolog, seleksioner, arxeolog, oshpaz, rassom, ayollar va erkaklar sataroshi, mutaxassis, psixolog, tilshunos, dizayner va boshqalar. Bulardan birini tanlash har bir insonning qobiliyatiga bog'liq bo'ladi, shunday ekan ertami, kechmi har qanday insonni kelajakda qaysi qasbni egallasam ekan?, degan savol qiynaydi. Bu masala nafaqat maktab o'quvchilari va endi oliy o'quv yurtiga kirgan yoshlar uchun ham balki malum sabablarga ko'ra nufuzliroq, ko'proq haq to'lanadigan ish topishni istagan katta yoshdagi kishilar uchun ham dolzarb muammoga aylanib bo'ldi. Bunga esa sabab, zamon shiddat bilan o'zgarayotgan davrda yashayapmiz. Bugun bizni eng so'nggi texnologiya ham hayratga so'lishi qiyin. Nima uchun deysizmi? bunga hech ikkilanmasdan shunday javob berishimiz mumkin, olamda har qanday o'zagarish bo'lyaptiki!, hayron qolishga ulgurolmaymiz.

XULOSA

Xulosa o'rnida yoshlarimizni to'g'ri kasbga yo'naltirish, bu eng muhim vazifalardan biri ekanligini yana bir bor ta'kidlab o'tmoqchiman. Inson to'g'ri kasb tanlashi orqali o'z oilasiga, jamiyatga eng katta naf keltirishi isbot talab qilmaydigan qonuniyatdir. Hozirgi kunda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda pedagogik-psixologik va umumtexnik va kasb ta'limi mutaxassislari olib borayotgan ishlar salmoqli o'rinda egaligi ma'lum. Darhaqiqat, o'quvchi yoshlarning kasbiy bilimlar va ko'nikmalarini shakllantirish, ularga to'g'ri yo'nalish berish ishlari ko'proq kasb-hunarga yo'naltiruvchi mutaxassislar, pedagog-psixologlar zimmasiga tushadi. Shu munosabat bilan o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishga mas'ul mutaxassislarning quyidagi pedagogik-psixologik va umukasbiy tayyorgarligiga ega bo'lishi va kasb-hunarga yo'naltirish ishlariga qo'yilgan talablarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, *birinchidan* - o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltiruvchi va pedagog-psixologlarni hamda umumtexnik va kasbiy ta'lim mutaxassislari malakasini va saviyasini oshirib borish, ularga o'quv kursi va seminarlar tashkil qilib amaliy yordam berish va moddiy ehtiyojlarini qondirilishi; *ikkinchidan* - o'quvchilarning kasb-hunarga qiziqishlarini, moyilliklarini kuchaytirish maqsadida har xil kasb-hunar navatorlari bilan davra suhbatlari, baxs-munozaralar, hunarmandlar maydoniga sayohatlardan mahorat bilan foydalanishi; *uchinchidan* - o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda mahalla va ota-onalarning rolini oshirish, sinf rahbarlari bilan ota-onalar hamkorlikda har oyda bir marta "Kasbiy maslahatlar kuni"ni tashkil etib, ular bilan turli kasb-hunarlarga tayyorlashda uchraydigan muammo va yechimlar to'g'risida davra suhbatlarini uyushtirib turish; *to'rtinchidan* - bir necha yillar davomida halol mehnat bilan elga tanilgan xalq xunarmandlari va mehnat faxriylari bilan "Mehnat, mehnatning tagi rohat", "Mehnat-baxt keltiruvchi omil", "Kasb-u kamol xusn-u jamol" kabi mavzularda uchrashuvlar tashkil etish kabi tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'oziyev.E, Mamedov . K, kasb psixologiyasi -T; O'zMU 2003. 156-b

2. Aliev A, O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. Toshkent . O'qituvchi 2016
3. Internet.uz
4. Xolmatov P. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish texnologiyasi. Monografiya. -T.:Fan. 2006
5. Xolmatov P. Raximov B. Darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish texnologiyasi.-T.:Fan.2006.

